

MUZEUL C. I. ȘI C. C. NOTTARA – LA 60 DE ANI DE LA DESCHIDERE – O POVEȘTE INEDITĂ –

Corina Iliescu

Abstract: The building housing the C. I. and C. C. Nottara Museum was designed in 1929, by a friend of the Nottara family, architect Victor Stephanescu, son of musician Gheorghe Stephanescu, founder of the Romanian Opera institution. Victor Stephanescu also signed projects of some important buildings in Bucharest and within Romania as well. „*The Nottara House*” was inaugurated in 1931, The Lyrical and Dramatic Artist’s Syndicate having also contributed in its building, with the sum of 120.000 lei. The C. I. and C. C. Nottara Museum was opened to the public following the donation due to Ana Nottara, wife of musician C. C. Nottara, on the 5th of November 1956. The museum belongs to the category of exhibitions that lead the visitor through the everyday life – cosy and serene quotidian life of artists and intellectuals, in the end of 19th century Bucharest.

Key words: story, architect, evidence, inauguration, devotion, quotidian

Într-o zonă liniștită din centrul Bucureștiului, pe Bulevardul Dacia, în prima jumătate a secolului al XX-lea s-au construit o serie de clădiri impunătoare, ce au găzduit ambasadele diferitelor țări cu care România avea legături diplomatice. În felul acesta, se realiza o nouă deschidere spre Europa și o abordare civilizată a unui nou tip de relaționare. În acea epocă, România reușise să scape de complexul unei țări mici, de la marginea continentului, cu atât mai mult cu cât din anul 1918 se reîntregise și din anul 1881 devenise Regat.

Familia Nottara deținea în anii '20 un teren și o casă mică, modestă, pe o „*insulă*” cuprinsă între Bulevardul Dacia, străzile Icoanei, Alecu Russo (intrarea proprietății) și Margareta Sterian. Pe acel teren se va ridica între anii 1929 și 1931 viitorul „*Cămin Nottara*”.

În primii ani ai căsătoriei cu actrița Eleonora Bogdan (fostă Hagiopol), pe la anul 1890, actorul Constantin I. Nottara se mutase împreună cu soția și fiul pe Strada Regală (actuala Câmpineanu), pentru a fi cât mai aproape de Teatrul cel Mare, unde se desfășura practic cea mai mare parte din viața sa. Odată cu trecerea timpului, apartamentul cu trei camere devenise neîncăpător. Era ticsit cu cărți, mobilier moștenit și cumpărat, tablouri, fotografii, statuete și alte daruri primite de la admiratori în cei 50 de ani de scenă. Fiul, tânărul Constantin se afla în plină carieră muzicală, iar pianul dorit ar fi fost aproape imposibil de ridicat la etajul al treilea al

blocului unde locuiau. Pe lângă aceasta, avea nevoie de mai multă intimitate, atât de necesară creației.

La sfârșitul primului război mondial, epoca peregrinărilor se sfârșise. Reveniți de la Iași, unde se refugiaseră un timp, după cum ne arată scrisorile și cărțile poștale din colecția muzeului, se întorc ușor-ușor, la viața de dinaintea anilor zbuciumați. Maestrul Nottara, care avea de acum peste 60 de ani, deși pe scenă era plin de energie creatoare, simțea adesea necesitatea retragerii în liniștea unui cămin unde să-și poată pregăti cursurile ce urma să le predea studenților săi. Fiul, terminând perioada studiilor de la Paris și Berlin, se întorsese în țară, după ce în anul 1914 fusese prim-violonist al Orchestrei din Charlottenburg. Astfel își va îndrepta atenția spre ceea ce însemna la acea epocă viața muzicală a Bucureștiului. În anii '20 înființează primul quartet de muzică de cameră sub patronaj regal, „*Regina Maria*”, compune, dirijează, înființează *Orchestra Municipiului București*, este profesor la Conservator și membru fondator al *Societății Compozitorilor*. Constantin C. Nottara devine în timp un nume marcant al muzicii culte românești, apreciat de societatea vremii, ca și tatăl său. În preajma celor doi artiști, Ana Nottara, soția compozitorului și implicit nora actorului, se ocupa de cariera celor doi artiști și de legăturile impuse de natura profesiei lor, ca un adevărat impresar.

În anul 1929 *Sindicatul Artiștilor Dramatici și Lirici* împreună cu un grup de admiratori fac două donații familiei Nottara, totalizând suma de 120.000 de lei, ceea ce va reprezenta „*prima cărămidă ce se va pune solemn la Căminul ce va purta numele Nottara pentru eternitate*” (Arhiva Muzeului C. I. și C. C. Nottara, inv. 256/1956).

Așadar, Nottara primește darul și, completând suma cu economiile sale depuse la Marmorosch-Blank, apelează pentru conceperea proiectului noii case la vechiul său prieten, Victor Ștephănescu, fiul marelui Gheorghe Ștephănescu, întemeietorul *Instituției Operei Române* de la sfârșitul veacului al XIX-lea. Victor devenise un renumit arhitect, eminent student al Școlii de Arhitectură din Paris (a terminat primul din promoția sa, spre uimirea autorităților franceze !), punându-și semnătura alături de alte nume ilustre, pe importante clădiri ale arhitecturii bucureștene – *Muzeul de Geologie, Biserica Anglicană* (folosind cărămidă roșie, adusă chiar de el din Anglia), turnul cu ceas și coloanele toscane ale Gării de Nord, *Cercul Militar*, castelul lui Vlad Țepeș din Parcul Carol, construit în cadrul Expoziției din anul 1906. În țară, alte renumite edificii – *Palatul Artelor* din Iași, *Catedrala* din Alba Iulia, *Cazinoul* și *Marea Moschee* din Constanța. Pe lângă acestea, numeroase vile-locuințe particulare.

Familia Nottara își amintea cu plăcere minunatele seri de vară petrecute la conacul de la Arefu, pe valea Argeșului. Bunicul lui Victor, Mihail Hagi Stephan – aromân venit din Munții Pindului – cumpărase în anul 1810 de la boierul Filipescu o moșie, iar Victor amenajase o casuță în stil elvețian. Acolo, în decorul idilic al satului argeșean, în pauzele dintre stagiuni și în vacanțele Conservatorului, Constantin se

întâlnea cu alți confrăți, ce se refugiau și ei de canicula bucureșteană, ca de pildă V. Alecsandri, I.L. Caragiale, B. Ștefănescu Delavrancea, Hariclea Darclée, Iulia Hașdeu și alți prieteni ai familiei Ștefănescu.

S-ar putea spune că ARTA însăși se muta vara la Arefu!

Așadar era firesc să-i încredințeze acestuia proiectul viitoarei reședințe. Victor Ștefănescu termină proiectul în anul 1929, iar lucrările de construcție se vor încheia în cursul anului 1931. Familia Nottara se muta în noua locuință de pe Bulevardul Dacia, care va deveni loc de pelerinaj al tinerilor actori, ce îl vor vizita pe Maestru în ultimii săi ani.

Clădirea, construită în stil Art-Deco, de o formă preponderent cuboidală, dar cu o reminiscență a bovindou-lui balcanic pe fațadă, este decorată cu elemente specifice acestui stil, așa cum sunt porțile, gardul, ușile de fier și fereastra înaltă de pe casa scării (*fig. 1*). În proiectul inițial, ar fi trebuit sau poate a și avut la cele două uși ale intrărilor principale sticlă colorată (*fig. 2*). Imobilul avea demisol, parter și două etaje cu fațada pe Bulevardul Dacia și o ieșire în spate, într-o curte interioară, ce păstra legătura cu vechea casă de pe str. Alecu Russo. În anul 1936 se va mai ridica un etaj, o mansardă destinată oaspeților.

Actorul, văduv din anul 1930, va locui la parter în apartamentul cu intrare separată, trei încăperi și dependințe, instalându-se astfel pentru comoditatea vârstei, amenajându-și un interior modest în esență, dar bogat în semnificații. Era împodobit cu numeroasele dovezi de dragoste ale publicului său: fotografii și cărți cu dedicație, medalii, statuete și alte obiecte primite în dar la toate sărbătoririle unei cariere lungi de 60 de ani. Din păcate, a încetat din viața nu după mult timp, în anul 1935, la vârsta de 76 ani.

Muzicianul și soția sa locuiau la etajul întâi și al doilea. La primul etaj era un mic salon oriental, sufrageria și biroul muzicianului, cu mult așteptatul pian Bechstein cu coadă scurtă cumpărat de Ana Nottara de la contele Michalowski în anul 1932. La etajul al doilea erau dormitoare. Mai bogat decorat, cu mobilier stil, porțelanuri și obiecte de artă decorativă, apartamentul reflecta pasiunea tinerilor soți pentru frumos. Toate etajele comunicau între ele prin scara de serviciu, pe unde de altfel circula și personalul care deservea familia. Impresia generală, confirmată de toți cei care i-au călcat pragul de-a lungul timpului, era cea a unui ambient intim, cald și primitiv, lucru datorat pe de-o parte proporțiilor „*stilului domestic*” al interioarelor și pe de altă parte, încărcăturii spirituale a obiectelor de care erau înconjurați cei doi artiști în viața particulară, dar și ca o condiție sine-qua-non a creației. Nu era doar un domiciliu, ci o mare parte din „*Universul*” lor.

La sfârșitul celui de-al doilea război mondial, viața familiei Nottara a cunoscut o întorsătură neașteptată, aidoma multor familii românești lovite de schimbările politice ce au urmat. Naționalizată în anul 1950, casa nu va suferi transformări majore, dar pericolul de a fi invadată de chiriașii impuși de stat, devenea iminent. Fără

îndoială acest fapt a contribuit la agravarea bolii compozitorului Constantin Nottara, astfel încât la începutul anului 1951, acesta se stinge din viața la doar 60 de ani.

Aflată brusc într-o situație critică din punct de vedere financiar și pentru a-și salva bunurile, Ana Nottara apelează la statul român, așa cum au procedat și alți oameni de cultură sau urmașii lor, într-o situație similară. În anul 1956, ea donează municipalității cea mai mare parte a obiectelor ce vor constitui colecția de bază a viitorului muzeu – Nottara – cărți, partituri, fotografii, mobilier, daruri de la colegi și admiratori, acte și medalii. A pus câteva condiții. Salvarea clădirii, alocându-i-se muzeului cea mai mare parte a spațiului, respectiv parterul și etajul întâi, urmând ca la demisol să se deschidă o bibliotecă publică. Cu siguranță gestul său era nobil, pentru că se gândea în primul rând la beneficiul publicului și mai ales al tinerilor interesați de conținutul celor 7.300 de volume, problema conservării patrimoniului nefiind un lucru îndeobște cunoscut în anii '50. O altă condiție era ca domnia sa să locuiască la etajul al doilea și, nu în ultimul rând, să fie angajată ca muzeograf, urmând să primească ulterior o pensie, pentru munca de organizare și administrare a viitoarei Case Memoriale. În mare parte condițiile sale au fost acceptate, cu excepția înființării bibliotecii.

Inaugurarea *Muzeului Memorial C. I. și C. C. Nottara* a avut loc la 5 noiembrie 1956, fiind amenajat inițial doar etajul întâi. Fotografii și înregistrările audio păstrează parfumul unei epoci în care cei participanți la eveniment, oratori și public deopotrivă, încă mai aveau finețea și elevația educației interbelice. Desigur, la deschidere au luat cuvântul nume de marcă ale teatrului și muzicii românești, actori, critici teatrali, muzicologi, dar și reprezentanți ai noii clase politice conducătoare. Printre aceștia, alături de Ana Nottara s-a numărat Ion Dumitrescu, vicepreședintele Comitetului de Artă – Năstăsescu, Mihail Jora, Ion Șahighian, G. Breazu și Ion Manolescu (*fig. 3*). A mai fost prezent și Ion Pas, ministrul Culturii. Au urmat sărbătoriri și comemorări, menite să promoveze arta românească.

Următoarea conferință importantă a fost în anul 1960, prilejuită de comemorarea a 25 de ani de la încetarea din viață a Maestrului C. I. Nottara. Atunci a avut loc vernisajul celor trei tablouri comandate pictorului Corneliu Baba (portretul actorului și al părinților săi). La Comemorarea a 30 de ani de la decesul lui C. I. Nottara, seara muzeală s-a încheiat cu un recital de vioară susținut de Varujan Cozidian, tânărul care primise în dar, în urma unui concurs organizat de d-na Nottara și Conservatorul de Muzică din București, vioara maestrului Constantin C. Nottara (*fig. 4*). Tot în anul 1965, în colaborare cu Teatrul Nottara, pe scena acestuia au conferențiat: Victor Eftimiu (fost director al Teatrului Național și bun prieten), Ioan Massof (teatrolg) și actorii Sică Alexandrescu, Costache Antoniu și Alex. Finti, fiind prezentate publicului fragmente din piesele în care Maestrul Nottara a avut cel mai mare succes, și care se jucaseră timp de câteva decenii. În anul 1967 s-a deschis și parterul

imobilului, reamenajându-se totul cât mai aproape de forma inițială, cea din vremea în care familia Nottara locuia acolo. Atmosfera dominantă, cu toate adăugirile muzeografice ce au avut loc de-a lungul timpului, este de intimitate, de locuință în care te aștepți în orice clipă să fi întâmpinat de cineva de-al casei. În Cartea de Onoare a muzeului, Viorel Cosma, vicepreședintele Uniunii Compozitorilor din România, nota: „*Casa Memoriala Nottara, păstrează vie dragostea fierbinte pentru teatrul și muzica românească. Totdeauna am simțit atmosfera de înaltă elevație spirituală, ce i-a caracterizat pe acești oameni dedicați frumosului. București, 4.I.1966*”.

Cât timp a trăit, respectiv până în anul 1981, Ana Nottara a continuat să păstreze vie memoria celor doi artiști cărora le-a fost atât de devotată, primind neobosită publicul vizitator, organizând conferințe, lansări de carte și concerte, în special cu rol educativ. Grija sa pentru viitorul muzeului a mers până la capăt, lăsând chiar și în testament precizat, ca niciodată obiectele de patrimoniu să nu părăsească imobilul în care atât de firesc își află locul, spre cinstirea celor doi mari artiști. Evenimentele culturale au continuat să fie găzduite de Muzeul Nottara și după decembrie 1989, numeroase fiind personalitățile lumii muzicale care își amintesc cu plăcere de primul lor concert.

Muzeul este de cele mai multe ori asociat, până la confuzie, cu spațiul alocat acestuia, în legătură directă sau indirectă cu conținutul. Fără discuție, există clădiri monumentale și chiar spectaculoase în București ! Între acestea, *Palatul Regal*, cu *Muzeul Național de Artă al României*, *Palatul Cantacuzino*, care găzduiește *Muzeul Muzicii*, *Muzeul Colecțiilor*, *Muzeul de Artă Contemporană* și multe altele. *Muzeul Nottara* face parte însă dintr-o altă categorie, a celor din sfera cotidianului, a normalității, a unei epoci în care oamenii și casele lor te primeau „*cu brațele deschise*”, gata să-ți șoptească, să-ți recite sau să-ți cânte POVEȘTEA lor.

Bibliografie:

Albume și acte - din colecția Muzeului C. I. și C. C. Nottara.

Dicționar Enciclopedic Român, 1964, Editura Politică, București.

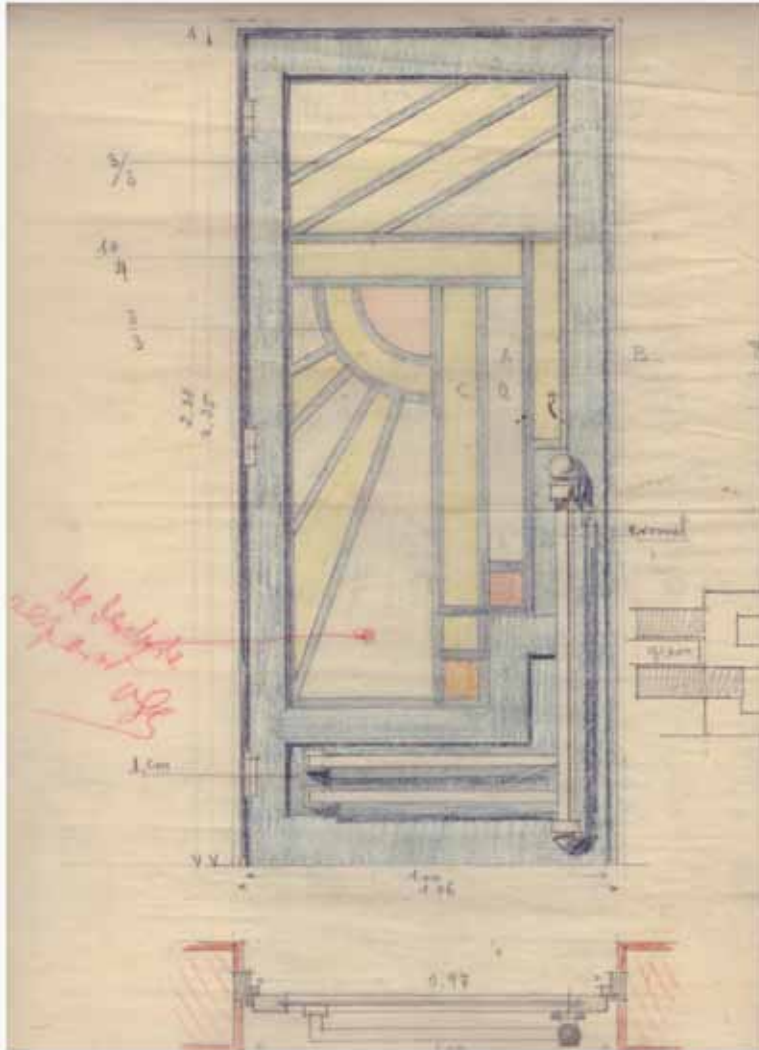
Nottara, I. C., *Amintiri*, s.a., Editura Adevărul S.A., București.

Stephănescu-Arephy, G., 2010, *George Stephănescu – Opera și imagini din viața*, Editura Paco, București.

Fig. 1. Muzeul C. I. și C. C. Nottara, vedere de pe B-dul Dacia

Fig. 2. Una dintre cele două uși ale intrării principale
– plan semnat de arhitectul Victor Ștephănescu

Fig. 3. Deschiderea oficială a Muzeului C. I. și C. C. Nottara (1956)

Fig. 4. Violonistul Varujan Cozidian, la vioara ce aparținuse muzicianului C. C. Nottara (1965)